

Henryk Misztal

"Podręcznik prawa kanonicznego", T. I-IV, Edward Szafrowski, Warszawa 1985-1986 : [recenzja]

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 30/3-4, 294-298

1987

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

**Ks. Edward Sztafrowski, Podręcznik prawa kanonicznego, t. I—IV,
Warszawa 1985—1986**

W Wydawnictwie Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie ukazała się praca ks. prof. dra hab. Edwarda Sztafrowskiego pt. *Podręcznik prawa kanonicznego*, T. I i II Warszawa 1985 r., T. III i IV Warszawa 1986 r. Całość liczy 1490 stron druku i stanowi nowy podręcznik do prawa kanonicznego po ukazaniu się Kodeksu Jana Pawła II z 1983 r. Podręcznik został ułożony według ksiąg Kodeksu, z tym że na początku zawiera zagadnienia wstępne tj. rozważania na temat porządku prawnego Kościoła, omówienie źródeł prawa kanonicznego i przebiegu soborowej odnowy tegoż prawa a na końcu znajduje się rozdział spoza Kodeksu dotyczący postępowania w sprawach kanonizacyjnych. Ponadto poza spisami treści w poszczególnych tomach zamieszczonymi w języku polskim i po łacinie znajdujemy w IV tomie indeks rzeczowy ułożony alfabetycznie i w I tomie streszczenie w języku łacińskim.

Celem recenzji nie jest omówienie treści dzieła, byłoby to także niemal niewykonalne, gdyż materiał jest zbyt obszerny, wielopłaszczyznowy. Niemniej jednak warto wskazać na pewne elementy także merytoryczne omówione w podręczniku, które albo nie są zawarte bezpośrednio w *Kodeksie Prawa Kanonicznego* albo zasługują na szczególne podkreślenie. Do tych pierwszych należy część wstępna podręcznika nazwana zagadnieniami wstępnymi.

Na początku pierwszego tomu Autor omówił porządek prawny Kościoła. Wychodząc z założenia, iż człowiek jest istotą społeczną stwierdza, że prawo ma swoje źródło w społecznej naturze człowieka. Kościół będąc organizmem widzialnym posiada również bogatą treść wewnętrzną. Dlatego dla zrozumienia porządku prawnego Kościoła należy sięgnąć do eklezjologii. Szczególnie ważne są tu dwa zagadnienia: natury Kościoła i jego relacji do innych wspólnot ludzkich. Sobór Watykański II w Konstytucji dogmatycznej o Kościele stwierdza, iż Kościół jest niejako sakramentem. Dawniej przy definiowaniu Kościoła kładziono nacisk na element zewnętrzny nazywając tenże Kościół społecznością doskonałą, dziś zwraca się uwagę na oba wspomniane wyżej elementy i na wzajemne ich powiązanie. Kościół jako Lud Boży ma udział w kapłaństwie Chrystusa, w Jego funkcji prorockiej i królewskim urzędzie. W strukturze Kościoła są duchowni i świeccy a spośród jednych i drugich — zakonnicy. Kościół Chrystusowy składa się i żyje w Kościołach partykularnych. Cały Lud Boży jest powołany do świętości, która jest jedna w całym Kościele, choć drogi jej realizacji są różne.

Kościół jako wspólnota życia Bożego działa na ziemi i ma konieczne powiązania z innymi społecznościami ludzkimi uznając autonomię spraw doczesnych oraz społeczności porządku doczesnego. Sprawy ziemskie oraz społeczności doczesne cieszą się własnymi prawami. Kościół i spo-

łeczności polityczne są we własnym zakresie niezależne i autonomiczne. Służą one obie tym samym ludziom jeśli nawiążą słuszną współpracę. Kościół nie wiąże się z określoną formą kultury ludzkiej ani z żadnym systemem politycznym i z racji swej powszechności może stanowić więź między różnymi wspólnotami i narodami.

Kościół odnowy soborowej w ekonomii zbawienia widzi także dziedzictwo prawa kanonicznego jako własnego instrumentu do wypełniania jego misji, nadaje mu jednak charakter pastoralny. Prawo kanoniczne ma nie tylko ścisły związek ze sprawiedliwością ale także z miłością chrześcijańską. Nowy Kodeks Prawa Kanonicznego obowiązuje tylko Kościół Łaciński, natomiast Katolickie Kościoły Wschodnie otrzymują oddzielny zbiór praw.

Po omówieniu źródeł prawa kanonicznego w rozdziale II, na łamach III rozdziału została przedstawiona soborowa odnowa Kodeksu. Autor podręcznika z wielkim znanstwem przedmiotu omówił inspiracje i zasady odnowy Kodeksu, przedstawił ważniejsze zbiory prawodawstwa posoborowego, działalność Komisji Kodyfikacyjnej, układ i treść nowego Kodeksu oraz pierwsze komentarze. Wspomniał też o odnowie ustawodawstwa Katolickich Kościołów Wschodnich.

Po omówieniu zaagdnień wstępnych Autor przystąpił do przedstawienia poszczególnych ksiąg Kodeksu. Księga I — *normy ogólne*, została przedstawiona na 160 stronach druku. Obejmuje ona 11 tytułów tj. 203 kanony wraz z 6 kanonami wstępnymi. W podręczniku podano w sposób zrozumiały i przejrzysty postanowienia dotyczące ustaw kościelnych, zwyczaju prawnego, aktów normatywnych różnego rodzaju, osób fizycznych i prawnych, władzy rządu, urzędów kościelnych oraz przepisy dotyczące takich instytucji jak przedawnienie i obliczanie czasu. Jak wynika z lektury tej części podręcznika, podstawę do opracowania stanowią głównie kanony nowego Kodeksu czy cytowane dosłownie czy tylko parafrazowane a ponadto dekrety Soboru Watykańskiego II i inne akty Stolicy Apostolskiej oraz podstawowa literatura tego przedmiotu między innymi klasyczne prace G. Michielsa, F. Urutii, M. C. Coronaty.

Księga II — *Lud Boży* została omówiona częściowo w tomie I (część I o wiernych) i w tomie II (część II — hierarchiczny ustrój Kościoła oraz część III — instytucje życia konsekrowanego i stowarzyszenia życia apostołskiego). W dzisiejszych czasach zwraca się szczególną uwagę na uprawnienia osoby ludzkiej. Były one przedmiotem różnego rodzaju deklaracji o charakterze międzynarodowym i znalazły się w dokumentach kościelnych. Najpierw wymienił je papież Jan XXIII w encyklice *Pacem in terris* (1963 r.) a następnie włączył je pod obrady Sobór Watykański II i wreszcie znalazły się w Schemacie *Fundamentalnego Prawa Kościoła*. Z tych aktów kościelnych wiele przejął nowy Kodeks Prawa Kanonicznego. W 1975 r. Papieska Komisja *Iustitia et Pax* przygotowała dokument pt. *Kościół i prawa człowieka*. Nowy

Kodeks po raz pierwszy w dziejach Kościoła wyliczył prawa i obowiązki wszystkich wiernych na jednym miejscu. Zasadą podstawową tych praw jest równość wszystkich wiernych (kan. 208). Do obowiązków wiernych zaliczamy konieczność przyczyniania się swoim działaniem do zachowania wspólnoty z Kościołem, troska o świętość i rozwój Królestwa Bożego, posłuszeństwo Kościołowi a także przedstawianie trosk i wypowiedzanie swego zdania pasterzom Kościoła. Oprócz obowiązków osobistych wyliczone też zostały obowiązki społeczne jak zaradzanie potrzebom Kościoła i praktykowanie sprawiedliwości. W dziedzinie uprawnień nowy Kodeks Prawa Kanonicznego zapewnił prawo do własnego obrządku i do własnej formy życia duchowego, prawo do zrzeszania się, do podjęcia apostołskiej działalności, do chrześcijańskiego wychowania, do wolności badań w teologii, wolnego wyboru stanu życia, dobrego imienia, tajemnicy oraz inne.

Po obowiązkach i prawach wszystkich wiernych następują w Kodeksie Prawa Kanonicznego obowiązki i uprawnienia wiernych świeckich. Należą do nich: troska o rozwój Królestwa Bożego, obowiązki małżeńskie, obowiązki w zakresie chrześcijańskiej formacji, możliwość świadczenia pomocy pasterzom, udział w wykonywaniu funkcji liturgicznych. Na plus niniejszego podręcznika prawa kanonicznego należy podkreślić przejrzyste wyliczenie i omówienie tych jakże ważnych praw i obowiązków.

W księdze II części II dotyczącej *hierarchicznego ustroju Kościoła* znajdujemy szczegółowe i wyczerpujące opracowanie zwłaszcza przepisów dotyczących Kościołów partykularnych i ich zrzeszeń oraz wewnętrznej struktury tychże Kościołów. Można powiedzieć, iż Autor opracował tę część ze szczególnym znanstwem gdyż już uprzednio wydrukował kilka prac z tej tematyki. Chodzi tu o prace: *Współpracownicy biskupa diecezjalnego w pasterskim posługiwaniu*, Warszawa 1977, *Współpracownicy papieża w pasterskim posługiwaniu*, Warszawa 1979, *Kuria Rzymska*, Warszawa 1981 oraz *Konferencje Biskupie*, Warszawa 1984.

Omówienie księgi III — *nauczycielskie zadania Kościoła* i księgi IV — *uświęcające zadania Kościoła, bez sakramentu małżeństwa*, pozostałych aktów kultu oraz miejsc i czasów świętych zostało zamieszczone w III tomie podręcznika. W księgach tych uwidacznia się najwyraźniej duszpasterski charakter nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego. W księdze III znajdujemy przepisy dotyczące posługi Słowa Bożego, misyjnej działalności Kościoła, wychowania katolickiego i środków społecznego przekazu. Natomiast księga IV zawiera przepisy w odniesieniu do sakramentów świętych, pozostałych aktów kultu oraz miejsc i czasów świętych. Sakrament małżeństwa i dwie ostatnie części księgi IV znalazły się już w IV tomie podręcznika. Lektura podręcznika w tej partii materiału pozwala sobie wyrobić zdanie, iż szczególnie sakra-

ment małżeństwa, jako najbardziej pastoralnie rozbudowany, jest opracowany solidnie.

Księga V — *dobra doczesne Kościoła*, księga VI — *sankcje w Kościele* i księga VII — *procesy w nowym Kodeksie Prawa Kanonicznego* zostały ograniczone zarówno pod względem ilości kanonów jak i złagodzone w aspekcie dyscypliny i z tego względu zajmują stosunkowo najmniej miejsca w nowym podręczniku. Autor wspomniane trzy księgi kodeksowe omówił na 160 stronach druku. Z pewnością to wystarczy czytelnikowi, który chce zdobyć ogólną orientację w tym przedmiocie, jest jednak stanowczo za skąpe dla zainteresowanych w prowadzeniu spraw czy to małżeńskich czy kanonizacyjnych. Te ostatnie według kanonu 1403 § 1 rządzą się szczególną ustawą papieską i nie zostały włączone do *Kodeksu Prawa Kanonicznego*. Jednak papież Jan Paweł II w dniu ogłoszenia Kodeksu podpisał Konstytucję Apostolską *Divinus perfectionis Magister* dotyczącą prowadzenia tych spraw a 7 lutego tegoż roku podpisał *Normy dotyczące spraw kanonizacyjnych* i *Dekret ogólny*. W tej materii ukazał się już komentarz F. Veraja w języku włoskim i dwa komentarze w języku polskim.

W załączniku podręcznik zawiera podstawowe wzory podstawowych pism, jakie proboszcz czy inny duszpasterz ma obowiązek kierować do kurii diecezjalnej lub do innych parafii głównie w sprawach małżeńskich.

Do całego podręcznika został opracowany indeks rzeczowy dla materii omówionej w tejże publikacji. Indeks rzeczowy podnosi walor całej publikacji gdyż jest pierwszym rzeczowym indeksem w języku polskim do nowego Kodeksu ułożonym alfabetycznie według haseł (zob. s. 439—450).

Reasumując uwagi na temat nowego podręcznika prawa kanonicznego należy stwierdzić, że jego napisanie nie było rzeczą łatwą. Podręcznik został napisany przez Autora, który jest twórcą serii *Posoborowe prawodawstwo kościelne* wydanej na ATK, Autora, który przetłumaczył na język polski całą serię dokumentów Stolicy Apostolskiej a zatem znał na bieżąco drogi odnowy prawodawstwa kościelnego. Wydaje się, że tylko tak dojrzały i wybitny prawnik mógł napisać dobry podręcznik prawa kanonicznego. Znając ogrom publikacji Autora podręcznika, można mieć zaufanie do tego co napisał.

Przystępując do opracowania podręcznika Autor wziął pod uwagę trzy etapy pracy nad odnową *Kodeksu Prawa Kanonicznego* z 1917 r. tj. dokumenty soborowe, prawodawstwo posoborowe natchnione duchem Soboru Watykańskiego II i kolejne schematy nowego *Kodeksu Prawa Kanonicznego*. W podręczniku znajdujemy wiele cytatów i odwołań do tekstów Soboru oraz ustawodawstwa posoborowego. Są one bardzo cenne gdyż stanowią ilustrację, jak nowy Kodeks wyrósł z tych norm oraz stanowią doskonały komentarz pozwalający na właściwe rozumienie przepisów tegoż Kodeksu.

Autor w dużej mierze korzystał z poprzednio opracowanego podręcznika *Prawo kanoniczne w okresie odnowy soborowej*; było to możliwe w takim zakresie, w jakim podręcznik uwzględniał normy prawodawstwa posoborowego. W niniejszym podręczniku została uwzględniona również historia niektórych instytucji prawa kanonicznego a to niewątpliwie pozwala czytelnikowi na lepsze zrozumienie tych instytucji.

Autor podręcznika wykorzystał tylko te komentarze do nowego Kodeksu (zob. tom I s. 118), które w czasie powstawania pracy były już opublikowane drukiem. W miarę możliwości na pierwszym miejscu wykorzystał literaturę krajową a ponadto opracowania dotyczące starego Kodeksu z 1917 r. jako, że wiele instytucji prawnych zostało z niego przejętych, oraz wykorzystał literaturę prawną i teologiczną dotyczącą Soboru Watykańskiego II i ustawodawstwa posoborowego.

Podręcznik w zasadzie, jak już była mowa przyjmuje podział materiału według ksiąg Kodeksu. Księgi są podzielone na sekcje, tytuły, rozdziały i artykuły.

Podręcznik jest adresowany przede wszystkim do studentów seminariów duchownych oraz duchowieństwa. Ponadto Autor wyraził życzenie, aby dotarł do osób zakonnych i wiernych świeckich.

Bardzo dobrze zrobione w podręczniku podkreślenia, podziały, wypunktowania poszczególnych zagadnień, określeń, definicji, sprawiają, że czyta się go łatwo i łatwo przyswajają przecież trudną dziedzinę jaką jest prawo kanoniczne.

Walory merytoryczne oraz formalne pozwalają mieć nadzieję, iż podręcznik prawa kanonicznego napisany przez ks. prof. Edwarda Sztafrowskiego zdobędzie popularność wśród zainteresowanych czytelników oraz przyczyni się do pogłębienia znajomości odnowionego prawa kanonicznego w katolickim społeczeństwie polskim.

Ks. Henryk Misztal

Słownik kultury antycznej. Grecja. Rzym, pod redakcją Lidii Winniczuk, wydanie IV, Wiedza Powszechna, Warszawa 1986, in 8° ss. 674 + 2 nlb + XXIV tabl. + 4 mapy.

W odkrywaniu starożytnego świata bierze udział stosunkowo niewielka liczba zawodowych historyków, filologów, archeologów itp. Wyniki swoich badań publikują oni w różnych, podwójnie trudno dostępnych (język, niski nakład) specjalistycznych czasopismach. W rezultacie dostęp do wyników tych badań ma wąski krąg osób. Stąd z zadowoleniem należy powitać IV wydanie *Słownika* (I—III ukazało się w latach 1962, 1968, 1976, pt. *Mały słownik kultury antycznej*), który ma stanowić „klucz do zrozumienia wielu wydarzeń i pojęć świata starożytnego”.

Słownik obejmuje oprócz wstępu ponad dwa tysiące zwięzłych haseł